

*Suomalais-ugrilaisten
kansojen musiikki*

kansanmusiikki

3/1990

kansanmusiikki

KANSANMUSIIKKI

Päätoimittaja

Simo Westerholm

Toimitussihteeri

Ilkka Kolehmainen

Toimittajat

Johannes Heikkilä

Heikki Laitinen

Hannu Saha

Liisa Valo

Toimitusneuvosto

Viljo S. Määttä, pj.

Erkki Ala-Könni

Paavo Helistö

Juha Kangas

Timo Leisiö

Voitto Mäkelä

Pehr Henrik Nordgren

Martti Pokela

Julkaisija

Kansanmusiikkisäätiö

Toimituksen osoite:

Kansanmusiikki-instituutti

69600 Kaustinen

Puh. (968) 611252

5 numeroa vuodessa

Tilauhinta 50 mk/vuosikerta

Tilaukset toimituksen osoitteella tai maksamalla vuosikertamaksu Kansanmusiikkisäätiön postisiirtotilille TA 95629-3

ISSN 0355-9335

Raimo Latvala Ky, Alajärvi
Kauhavan Sanomalehti Oy, 1990

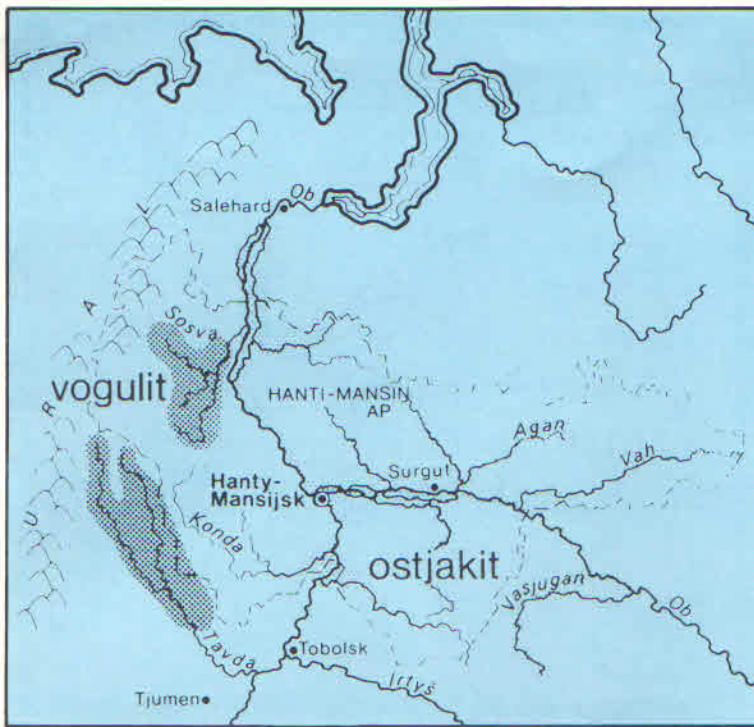
KANSANMUSIIKKI 3/1990 Kuudestoista vuosikerta

Sisältö

Vuoden teema	1
Mazur, Olga: Ostjakit eli hantit	3
Soldatova, Galina: Mansien eli vogulien kansanmusiikki	5
Bereczky, Janos: Unkarin kansanmusiikki	8
Zulanova, Nadezda: Komipermjakit	20
Tšurakova, Rimma: Votjakkien kansanmusiikki	22
Jerassimov, Oleg: Tšeremissit	25
Bojarkin, Nikolai: Mordvalaiset	28
Rüütel, Ingrid: Vepsäläinen kansanmusiikki	30
Krasnopolskaja, Tamara: Karjalaiset kansanlaulut	33
Sarv, Mikk: Kuolan niemimaan saamelaiset ja heidän musiikkinsa	36
Levyt, kasetit: Karjasoitto, Tallari, JPP	38

Kansikuvat:

Etukannessa marisoittaja Baltica -89 festivaaleilla Tallinnassa. Kuva Anneli Asplund. Takakannessa udmurtittutyötä.

Ostjakkien ja vogulien nykyiset asuinalueet.

mentaalinen koristelu. Laulu liittyy kaikille ostjakkien elämän alueille. Edellisten lisäksi tavaan perhe- ja työlauluja, jotka liittyvät metsästyksen tai poronkasvatukseen. Tyypiltään erottuvia ovat vielä ”omat laulut”, joissa on oleellista improvi-

saatio, melodiarikkaus ja sävelalan laajuus. Niitä esittävät etupäässä miehet. Kiinnostavia ovat myös kehtolaulut, joita naiset laulavat.

Valitettavasti ostjakkien omaperäinen kansanperinne on nykyään katoamassa, koska sen kan-

tajina ovat vanhat ihmiset. Nuoremille on syntynyt jo hyvin vahva kielellinen este, sillä he saavat venäjänkielisen koulutuksen. Ulkoa tuleva sivistys on rikkonut vuosisatojen aikana luodun ja säilytetyn ostjakkien elinympäristön. Kun Tjumenin pohjoisosassa on otettu käyttöön rikas öljy- ja kaasuesiintymä, on rikottu myös ekologinen tasapaino ja luotu kriisitilanne. Eläimet kuolevat, metsä häviää ja joet tuhoutuvat. Väestön asutus harvenee. Vielä 1970-luvulla Kazymin ostjakkeja asui noin 40 paikassa, nyt paikkoja on jäljellä kymmenkunta. Henkisen kulttuurin kerrostumat katoavat. ”Uskonnollisen maailmankatsomuksen” aktiivinen levitys ei ehtinyt hävittää ostjakkien perinteitä, mutta viimeiset 20 vuotta ovat vieneet asian niin pitkälle, että ostjakit eivät pysty enää tekemään kunnollista šamaaniasuakaan.

Tässä yleiskatsauksessa ei ole kiinnitetty huomiota ostjakkien instrumentaalimusiikkiin. Sitä ei juurikaan ole jäljellä. Tiedossa on vain kolme kansansoitinta: *tumran*, *narsjuh* ja *ninejuh*.

Tämänhetkistä kulttuurin tilaa voi siis liioittelematta nimittää kansalliseksi tragediaksi. Valitettavasti se on alkuperäiskansoja yhdistävä tendenssi.

Galina Soldatova (Novosibirsk):

MANSIEN ELI VOGULIEN KANSANMUSIIKKI

Mansien kansanmusiikin juuret ulottuvat kaukaiseen menneisyyteen, jolloin kansa sai elatuksensa kalastuksesta ja metsästyksestä. Kiinteä elinaikainen side luontoon kehitti hyvin omaperäisen kansankulttuurin, joka on osittain säilynyt tähän päivään asti.

1700- ja 1800-luvuilla mansien luona käyneet vaeltajat ja etno-

grafit panivat merkille erittäin huomiotaherättävänä kulttuuri-ilmiönä karhunpeijaiset. Tämän tavan esiintyminen obinugrilaisien keskuudessa on yhteydessä totem-eläimeen, eli karhukulttiin.

Perinteen mukaan karhu on ylijumala Torumin poika. Kerran Torum-isä oli rankaissut poikaansa muuttaen tämän karhuk-

si. Poika jäikin elämään karhuna maan päälle seuratakseen ihmisten elintapoja ja ollakseen heille tuomarina. Tuosta ajasta alkaen mansit ovat kunnioittaneet karhua ja karhunpeijaiset ovat kuuluneet heidän tärkeisiin rituaalimenoihinsa.

Niiden tarkoituksena on sovittaa tapetun karhun henki, saada se vakuuttuneeksi, että metsästä-

jä tappoi sen sattumalta. Maagiset menot alkavat metsässä heti karhun tapon jälkeen. Metsästäjät sirottelevat toistensa päälle lunta tai roiskivat vettä, etteivät metsässä asuvat pahat henget seuraisi heitä kotiin. Kun metsästäjät lähestyvät kylää saaliinsa kanssa, ammutaan ehdottomasti kolme laukausta ilmaan. Se on merkki onnistuneesta metsästyksestä sekä viesti siitä, että on aloitettava valmistelut karhunpeijaisiin. Erillisestä aitasta haetaan kaikki rituaalimenoihin tarvittavat välineet: tuohinaamarit, juhlavaatteet, nuolet, soittimet ym. Karhu viedään metsästäjän taloon ikkunan kautta. Pää ja nahka pannaan pöydälle, silmät ja nenä peitetään tuohella. Jos on tapettu naaraskarhu, sen päähän sidotaan värillinen huivi, korviin ripustetaan korvarenkaat, lisäksi käytetään muitakin koruja, kuten kaulaketjuja ja sormuksia. Karhun viereen pannaan ruokaa (viinaa, leipää, marjoja, pähkinöitä), johon ei kosketa rituaalin aikana. Menot alkavat auringon laskettua, koska peijaisiin kutsutut henget liikkuvat vasta pimeässä.

Juhlamenot kestävät viisi päivää uroskarhulle ja neljä päivää naaraskarhulle. Aikaisemmin juhlamenot kestivät vieläkin kauemmin. Kansanomaisen terminologian mukaan peijaisia kutsutaan mansin kielellä "eläimen tanssittamiseksi" tai "vanhan eläimen päiväksi". Näissä menoissa olivat esillä kaikki kansantaiteen lajit. Eri paikkakunnilla menoissa oli eroavaisuuksia, mutta kuitenkin suurin osa on samanlaista kaikilla menseilla. Joka yö alkaa "Eläimen laulla". Ne ovat kaikkein pyhimät ja myös sisällöltään tärkeimmät laulut ja niitä lauletaan yön aikana n. 3—4 kertaa. Rituaalin seuraavana osana ovat "Isot tanssit", joihin osallistuvat vain miehet. Sitten tulevat "Naisten tanssit". Juhlan vakituisten osien lomassa esitetään "välipalat", jotka sisältävät leikkiä perinteellisten laulujen säestyksellä. Sen yhteydessä käytetään tuohinaamareita.

Yksi tärkeimmistä laululajeista on "Uj eryg". Tätä sanaa käytetään kahdessa merkityksessä.

Лэ лэ лэ лэ лэ лэ лэ лэ лэ лэ лэ лэ лэ лэ лэ лэ.

Ху - люмхул а - ги-ке(М), Ху - люмхул а - - ги-ке(М).

Э-рыг йисхум ой - ка-на, Мойт йисхум ой - ка-на.

Паль пумпа пу-мын арпил та то - вар-та - та - ли-мен.

А - ю-ква ка - пай, ти Хоталь сьлтэ-па - лэ-гум.

Kalan (säyne) laulu karhunpeijaisista.

Naisten tanhun sävel karhunpeijaisista. Soitettu sankvyltapilla.

Ensiksi tämä on "karhun herättämisen laulu", mutta tämä saattaa olla myös laulu jostakin muusta eläimestä, kuten ketusta, variksesta, jne. Musiikillisten ominaisuuksiensa puolesta tämä laulu on helposti määriteltävissä. Alussa se on ulottuvuudeltaan kapea-alainen, mutta sävelasteikko laajenee laulun edetessä ja samalla koko sävelkorkeus nousee. Kehitys perustuu yhden tai kahden sävelaiheen vaihtelulla. "Uj

erygi" -laulussa käytetään erilaisia omalaatuisia kurkku- ja nenääniä. Karhunpeijaisien eri osien välillä esiintyvät myös soittoniekat soittaen veneenmuotoisella *sankvyltap*-jousisoittimella, jossa on viisi kieltä. Soitin voidaan virittää kahdella tavalla, duuri- ja mollipentakordiksi. Ensimmäisen ja toisen säveln välillä on 1 1/6 sävelastetta. (Esimerkki)

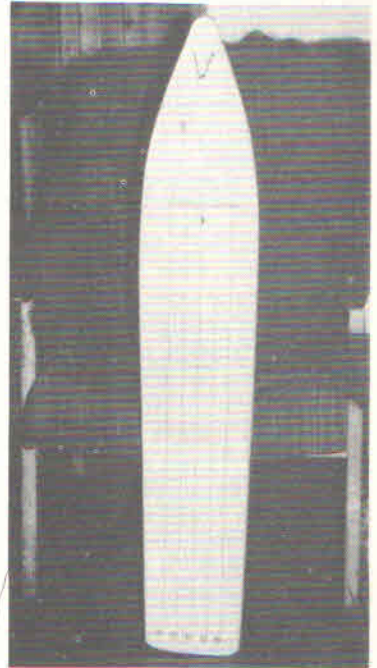
Mansien karhunpeijaisissa on

Mansilauluja Anna Gyndybina vuonna 1988.

kin kannalta naisten laulu on hyvin rikasta ja siitä löytyy kauniita äänenvärejä ja runsaasti melismaattisia sävelkulkuja.

Myös riittien ulkopuolinen soitinmusiikki on monipuolinen. Sankvylytap-soittimen lisäksi käytetään harpun muotoista 9–12-kielistä soitinta, *targ-sop-jovia* (kurkikaulapuu, kurjenkaulapuu) ja laudanmuotoista 1-kielistä soitinta, *nerne-jovia* (naistenpuu). Näillä soittivat ainoastaan miehet. Naiset ja lapset saivat

Sankvylytap.

tarkka taiteellinen systeemi, joka yhdistää vokaali- ja soitinmusiikin. Samalla tavalla rakentuneet ovat myös mansien folkloren muut musiikkilajit.

Peijaisten ulkopuolella käytävässä kansanmusiikissa on etusijalla naisten laulu. Eniten levinnyt laji on "Oma laulu", henkilökohtainen laulu, jossa puhutaan

laulun tekijän kohtalosta. Myöhemmin saa jokainen laulun kuullut ja sen muistiinsa tallettanut henkilö käyttää sitä laulua. Uudessa esityksessä saattaa olla monia ja huomattavia muutoksia. Toinen laajalle levinnyt laululaji on "Ylistyslaulu", joita äidit laulavat lapsilleen toivottaen onnellista tulevaisuutta. Musii-

soitella vain luusta tehdyllä muniharpulla. Riittisoittimien ja vapaasti taiteellisessa tarkoituksessa käytettävien soittimien ohella mansit tunsivat myös useita soittimia, joita käytettiin työvälineinä tai viihteenä. Tietyillä pilleillä matkittiin lintujen tai eläinten ääniä ja houkuteltiin saalista metsästäjän lähelle.